

تبیین و بررسی نقش انقلاب اسلامی در احیای تمدن نوین اسلامی

تبیین و بررسی نقش انقلاب اسلامی در احیای تمدن نوین اسلامی

نویسنده مسئول: جاوید منتظران [1] com.gmail@javid.montazeran

نویسنده دوم: زهرا منتظران [2]

چکیده:

در تاریخ بین الملل، انقلاب های متعددی را داشته ایم که هر یک از آن ها ، نگرش مشخصی را بدنبال داشتند. برخی از آنها ، افق مطلوبی به اسم مارکسیسم و برخی دیگر افق مطلوبی به نام مکتب لیبرالی داشتند ، اما تنها انقلابی که تفاوت عمده ای با این انقلاب ها در ماهیت و نگرش داشت ، انقلاب اسلامی ایران بود که تفاوت آن با سایر انقلاب ها را باید در ماهیت معنوی آن جستجو نمود. این انقلاب که دارای نگرشی دینی اعتقادی است درصص است با احیای نقش دین به عنوان عنصری تأثیرگذار بر تحولات جهانی، میان دین و سیاست پیوند ایجاد نماید و بر توانایی دین در عرصه ی حکومت داری، در عصر نوین نظام بین الملل صحنه بگذارد.

مساله اصلي اين پژوهش اين است انقلاب اسلامي چه تاثيري در احياي تمدن نوين اسلامي دارد که براي رسيدن به پاسخ به ويژگي ماهوي اين انقلاب که مبتني بر آموزه هاي دين مبین اسلام است و نيز حرکتی که اين انقلاب در مسير تحقق تمدن بين المللي اسلامي بوجود مي آورد اشاره مي گردد و فرضيه اصلي اين پژوهش نيز اين است که انقلاب اسلامي ايران ميتواند، راه رسيدن به تمدن نوين اسلامي که درحقيقت، متعالي ترين تمدن بشري است را هموار نمايد، و ما در اين مقاله در جهت اثبات اين فرضيه، در پي بيان چگونگي احياي تمدن اسلامي، بوسيله ي انقلاب اسلامي ايران هستيم و نتايج حاكي از پژوهش نيز بيان مي دارد که انقلاب اسلامي ايران بذر اميدي در احياي تمدن نوين اسلامي بوجود آورد.

کلید واژگان: اسلام، انقلاب اسلامي، تمدن نوين اسلامي، احيا، رشد و شکوفايي

مقدمه

تمدن وضعيتي است که در آن تمام نيازهاي مادي و معنوي انسان و جامعه انساني لحاظ شده است و در چنين جامعه اي استعدادهاي بالقوه انسانها به فعليّت مي رسد. در واقع تمدن شهري آرمانی است که عقلانيت و معنويت اين مجموعه را هدايت مي کند. بنا براین هر چند در عرصه تاريخ زندگي بشر تلاشهايي براي ايجاد چنين جامعه و تمدني صورت پذيرفته است اما همچنان بشر چشم به آینده و تمدن ایده آل دارد

بنا براین تمدن در میان ابناي بشر شدت و ضعف دارد، برخي از مردم يا مليت‌ها از تمدن بهتر و والاتري برخوردار بوده اند، که در اين میان مسلمانان اينگونه بوده اند. تمدن اسلامي مسلمانان با تولد اولين حکومت اسلامي در مدینه شکل گرفت و با نهضتي علمي و بي مانند، به محوريت قرآن و سیره ي پیامبر به اوج شکوفايي رسيد. به واقع دين اسلام، خالق تمدني عظيم و همه جانبه شد و ملل گوناگون را به يکديگر پيوند داد و اين سرمايه را در کمک به علم و تمدن بشري هزينه کرد. با درنگ در تاريخ به ارزش عظيم و غرورآمیز خدمات اسلام به تمدن بشري و اينکه اروپاي امروز مدیون است، واقف مي شويم.)

تمدن اسلامی، پدیده ای پیوندی و تلفیقی است که از برخورد اسلام اولیه با دیگر مناطق و تمدن‌ها در جریان گسترش تاریخی آن متحول شده است) هانتر، 1380

تمدن نوین اسلامی در واقع تمدنی است که ضمن پاسخگویی به نیازهای طبیعی و مادی انسانها بعد معنوی و روحی آنان را به سمت کمال و سعادت راهنمایی می‌کند و این ساختار مطلوب که ریشه در برنامه‌های انسان‌ساز اسلامی دارد نه تنها بعد مادی و سخت افزاری تمدن را نفي نمی‌کند بلکه به آن جهت داده و آنرا از آفاتی که بشر دچار آن شده است مثل پوچ‌گرایی، عدم احساس امنیت، نابرابری، و فقدان معنی در زندگی نجات خواهد داد.

تمدن اسلامی از زوایا و ابعاد گوناگون مورد توجه نویسندگان و متفکران واقع شده و کتاب‌ها و مقالات متعددی در این زمینه به رشته تحریر درآمده است.

این تمدن درخشان اسلام در قرون چهارم، پنجم و ششم هجری به اوج خود رسید و توانست جلوه‌ای از جلوه‌های مذهبی و فرهنگی و همراهی علم و دین و دنیا و آخرت و عقلانیت و معنویت باشد. در این مجموعه بود که علوم طبیعی، فلسفه، فقه، حدیث، عرفان و شاخه‌های دیگر علوم توانستند به حدی از پیشرفت خود برسند و آفرینش‌های هنری همراه با توسعه تجارت و صنعت و معماری و طب، تمدنی زیبا، انسانی، دینی و ایمانی را ایجاد کند که متأسفانه تحت تأثیر عوامل درونی و بیرونی از جمله حمله نظامی از غرب توسط مسیحیت قرون وسطا و از شرق توسط اقوام وحشی مغول دچار رکود، ایستایی و در بعضی حوزه‌ها دچار فروپاشی شد [1]

این تمدن بعد از دو قرن رکود توانست دوباره از زیر بار هجوم اقوام ویرانگر قد علم کند و در جهان اسلام در زمان دولتهای اسلامی عثمانی، صفوی در غرب و شرق جهان اسلام دست به نوزائی فرهنگی و تمدنی بزند. در این مقطع این دولت‌ها توانستند قسمتهایی از شکوه تمدن مسلمانان را بازسازی کنند اما استبداد داخلی و استعمار خارجی، عصر جدیدی از رکود و ایستایی را در تمدن مسلمانان ایجاد کرد و موجب شد تا خودباختگی و غرب‌زدگی در اندیشه و اراده مسلمانان راه بر هر نوآوری و پویائی فرهنگی و تمدنی در جهان اسلام ببندد و سنت و فرهنگ غربی به عنوان نماد تمدن و مدنیت در باور مسلمانان، آنان را به دنباله روی از غرب بکشاند.

عبارت تمدن سازي نوين که توسط مقام معظم رهبري مطرح شده است در واقع همان احیاء تمدن اسلامي است که با پيروي انقلاب اسلامي نگاه ها به آن معطوف گردیده است ، يعني احیاء عزت و کرامت انسان مسلمان در کنار برخورداری از دستاوردهاي علمي و تکنولوژيکي که مي تواند نوید بخش ایجاد تمدني نمونه باشد و تأکید مقام معظم رهبري بر عنصر پیشرفت همه جانبه به عنوان ماهیت واقعي تمدن نوین اسلامي در واقع به معنای تاکید بر عنصر حرکت و تعالی در همه عرصه ها و همه جنبه هاي زندگي مادي و معنوي مي باشد.

[2]

طلیعه این تمدن نوین اسلامي، با استمرار انقلاب اسلامي و برپائی و اسقرار نظام جمهوري اسلامي توأم است که توانسته دو بعد اصلي تمدن يعني نرم افزاري و سبک زندگي و بعد سخت افزاري و مظاهر توسعه و پیشرفت را در کنار هم دیگر تعریف کند و بشارت به برپايي این تمدن نوین اسلامي را به بشریت بدهد.

تمدن غرب نمي تواند تمدن مطلوب و آرمانی جامعه اسلامي باشد بلکه تمدن نوین اسلامي با بهره مندي از شیوه زندگي و نوع نگاه اسلامي و ديني به زندگي است که شکل خود را پیدا مي کند.

ما در این مقاله درصدد ضمن بیان تمدن اسلامي و نیز بررسی چالش هايي که در مسیر احیايي تمدن نوین اسلامي وجود دارد به بررسی نقش و جایگاه انقلاب اسلامي در احیايي تمدن نوین اسلامي در جهان اسلام میپردازیم و فرضیه اصلي مقاله این است که هدف مشخص و اصلي حرکت انقلاب اسلامي، شکل گیری تمدن نوین اسلامي است.

سوالات پژوهش:

سوال اصلي : نقش انقلاب اسلامي در احیايي تمدن نوین اسلامي چیست؟

سوالات فرعي:

مفهوم تمدن ؟

مفهوم تمدن اسلامي؟

ماهیت انقلاب اسلامي؟

روش تحقيق: روش اين پژوهش از نوع تحلیلي- تبییني است و در گروه پژوهشهاي نظري راهنمای عمل قرار می گیرد. که با استفاده از روش تحلیل و مراجعه به منابع کتابخانه ای و آثار اندیشمندان نظریه پرداز در حوزه ی مباحث انقلاب ، به هدف انقلاب اسلامي و دستاوردهای آن برای تمدن جهان اسلام توجه شده است

« تمدن »

«تمدن» از «مدینه» اخذ شده و به لحاظ لفظ در معانی ذیل به کار رفته است:

1. شهرنشین شدن، به اخلاق و آداب شهریان خوگرفتن؛

2. هم کاری افراد یک جامعه در امور اجتماعی، اقتصادی، دینی، سیاسی و مانند آن. [4]

3. تخلق به اخلاق اهل شهر و انتقال از خشونت و جهل به حالت ظرافت و انس و معرفت؛

واژه معادل «تمدن» در زبان لاتین Civilization می باشد که از Civitas و Civis اخذ شده و به معنای شهر است.

بنابراین، هم در زبان شرقی وهم در زبان لاتین، انتساب به شهر و شهرنشین را ملاک تمدن گرفته اند.

تمدن در اصطلاح، «شامل مجموعه پیچیده ای از پدیده های اجتماعی قابل انتقال حاوی جهات مذهبی، اخلاقی، زیبایی شناختی، فنی و یا علمی و مشترک در همه اعضای یک جامعه وسیع و یا چندین جامعه مرتبط با یکدیگر است». [5]

تمدن مصدر عربی از باب تفعیل و اسم مصدر فارسی است.

فرهنگ معین با اشاره به معنای شهرنشین شدن و خو گرفتن به اخلاق شهری، تمدن را همکاری افراد و جامعه در امور زندگی و فراهم ساختن اسباب آسایش و ترقی خود می‌داند. [6] علامه دهخدا در معنای تمدن می‌نویسد:

تخلق به اخلاق اهل شهر و انتقال از خشونت و جهل به حالت ظرافت و انس و معرفت.

ولی با توجه به دیگر لغت‌نامه‌ها، تمدن را به «در شهر بود باش کردن و انتظام شهر نمودن و اجتماع اهل حرفه»، «اقامت در شهر»، «شهرنشینی» و «مجازاً تربیت و ادب» معنی کرده است. [7]

در زبان عربی، در کنار اصطلاح تمدن، مترادف‌هایی مانند: «حضارة»، «ثقافة» و «مدینه» آمده است. [8]

در قرآن مجید، از ریشه ی «م - د - ن» یا «ح - ض - ر» که در عربی واژه ی «حضارة» را از آن ساخته اند، واژه ای برای تمدن وجود ندارد. با این حال چند واژه ی قرآنی «امت»، «قریه» و «قرن» با این واژه ارتباط نزدیکی دارند و تقریباً همین معنا را می‌رسانند. [9]

در زبان انگلیسی و فرانسوی، اصطلاح تمدن با واژه های Civilization و Civilisation برگردان می‌شود که هر دو از ریشه ی واژه ی انگلیسی Civil به معنای «مدنی» و «با تربیت اجتماعی» هستند. این واژه در فرهنگ های انگلیسی، با واژه های با ادب، با نزاکت، قابل احترام، شهرنشین و سه مترادف آمده و در فرانسه به معنای پیشرفت، ترقی و توسعه تحول و تطور است. [10] در مجموع، تعریف علامه دهخدا و فرهنگ معین از معنای لغوی تمدن فراگیرتر است.

تمدن اسلامی

وقتی تمدن اسلامی مطرح می‌شود کلیه فعالیت‌هایی که به وسیله مسلمانان در دوره اسلامی در سرزمین‌های اسلامی ایجاد شده است مدنظر می‌باشد. به‌طور کلی تمدن با فرهنگ ارتباط تنگاتنگی دارد و در زندگی اجتماعی اغلب تمدن و فرهنگ را با یکدیگر معنا می‌کنند و جدا کردن حیثیت مادی از حیثیت معنوی آن مشکل است و گاهی نیز منظور از تمدن اسلامی، تمدن مسلمانان^[1] هاست که متأثر از فکر اسلامی باشد، یعنی

اسلام آن را ابداع کرده یا پرورش داده و به کار گرفته باشد.

با توجه به تعریف اصطلاحی که از «تمدن» ارائه شد، می توان «تمدن اسلامی» را این گونه تعریف کرد: مجموعه هماهنگ و سازمان یافته ای [11] از عقاید، باورها، سنن، خلاقیت ها، اختراعات و فنون و علم که به نحوی از انحا متاثر از اندیشه اسلامی بوده و در جامعه اسلامی و مسلمانان فراهم آمده باشد.

اسلام با ظهور خود در جامعه جاهلی آن روز، با اعلان فرمان «اقرا»، که نمادی از علم و اندیشه بود، اولاً، باورها و اعتقادات، ارزش های آن روز را باطل و باورها، اعتقادات و ارزش های نوین را آفرید. ثانیاً، حقوق و قوانین را متحول کرد؛ ثالثاً با بسترسازی، زمینه علم و هنر و فن آوری را فراهم ساخت.

هرچند به عقیده توین بی تمدن اسلامی محصول ترکیب دو جامعه متمایز - یعنی جامعه ایرانی و جامعه عرب - می باشد، [12] ولی درست تر آن است که بگوییم: تمدن اسلامی تمدن شرق قرون وسطاست که بنیان گذاران آن فقط ایرانی و عرب مسلمان نبودند، بلکه به طور محدود مسیحیان و یهودیان نیز در آن مشارکت داشتند. بنابراین، نام گذاری چنین تمدنی به «تمدن اسلامی» [13] بدین لحاظ است که وجه غالب کسانی که به آفرینش این تمدن همت گماشتند مسلمانان بودند؛ اقوام، ملیت ها و نژادهای مختلفی که وجه مشترک آن ها را اعتقادات و اندیشه های اسلامی تشکیل داده است.

بنابراین تمدن نوین اسلامی تمدنی است که ضمن پاسخگویی به نیازهای طبیعی و مادی انسانها بعد معنوی و روحی آنان را به سمت کمال و سعادت راهنمایی می کند و این ساختار مطلوب که ریشه در برنامه های انسان ساز اسلامی دارد نه تنها بعد مادی و سخت افزاری تمدن را نفي نمی کند بلکه به آن جهت داده و آنرا از آفاتی که بشر دچار آن شده است مثل پوچ گرایی، عدم احساس امنیت، نابرابری، و فقدان معنی در زندگی نجات خواهد داد.

تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری

تمدن اسلامی، یعنی تمدنی که در آن، علم همراه با اخلاق است، پرداختن به مادیات، همراه با معنویت و دین است و قدرت سیاسی، همراه با عدالت است؛

تمدن اسلامی یعنی آن فضایی که انسان در آن فضا از لحاظ معنوی و از لحاظ مادی می‌تواند رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد؛ زندگی خوبی داشته باشد، زندگی عزت‌تمندی داشته باشد، انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی جهان طبیعت؛ تمدن تمدن اسلامی یعنی این؛ [14] تمدن اسلامی می‌تواند با شاخصه‌های ایمان و علم و اخلاق و مجاهدت مداوم، اندیش‌پیشرفته و اخلاق والا را به امت اسلامی و به هم‌بشریت هدیه دهد و نقطه‌رهائی از جهان بی‌مادی و ظالمانه و اخلاق به لجن کشیده‌ای که ارکان تمدن امروزی-غربند، باشد. [15]

خصوصیت استثنایی جامعه و تمدن اسلامی، ترکیب و آمیختگی دنیا و آخرت با هم (است). [16]؛ این پای هم مطالبی است که در باب پیشرفت باید در نظر گرفته بشود؛ شاخص عمده این است؛ فارق عمده این است. اگر یک تمدنی، یک فرهنگی و یک آئینی، انسان را تک‌ساحتی دانست و خوشبختی انسان را فقط در زندگی مادی دنیائی به حساب آورد، طبعاً پیشرفت در منطق او، با پیشرفت در منطق اسلام - که انسان را دو ساحتی می‌داند - بکلی متفاوت خواهد بود. کشور ما و جامعه‌ی اسلامی آن وقتی پیشرفته است که نه فقط دنیای مردم را آباد کند، بلکه آخرت مردم را هم آباد کند. پیغمبران این را می‌خواهند؛ دنیا و آخرت. نه دنیای انسان باید مغفول عنه واقع بشود به توهم دنبالگیری از آخرت، نه آخرت باید مغفول عنه واقع بشود بخاطر دنبالگیری از دنیا. این بسیار نکته‌ی مهمی است. اساس، این است. آن پیشرفتی که در جامعه اسلامی مورد نظر است، این چنین پیشرفتی است

کشور و جامعه‌ای که مورد نظر اسلام است، باید هم از لحاظ مادی و هم از لحاظ معنوی، پیشرو باشد. در چنین جامعه‌ای، معنویت و اخلاق هم باید به قدر حرکت پیش‌رونده مادی پیشرفت کند. دل‌های مردم با خدا و معنویات آشنا بشود. انس با خدا، انس با عالم معنا، ذکر الهی و توجه به آخرت در یک چنین جامعه‌ای با یستی رایج شود.

تمدن و فکر اسلامی، پیشرفت مادی را مد‌خواهد؛ اما برای امنیت مردم، آسایش مردم، رفاه مردم و همزیستی مهربانانه مردم با یکدیگر. [17] دنیایی که با تعلیمات ارزشمند پیامبران الهی و با آیات نورانی خدای متعال برای بشر آراسته و منور شده است، دنیای شایسته انسان است؛ دنیایی که در آن، هم آبادی و رفاه و پیشرفت علمی و پیشرفت صنعتی هست و هم اقتدار سیاسی و تعالی معنوی وجود دارد، دنیایی که در آن، انسانها کنار یکدیگر احساس آرامش و امنیت و اطمینان می‌کنند و انسانیت در آن شکوفا است؛ چیزی که در دنیای ساخته تمدن مادی وجود ندارد. [18]

مقام معظم رهبري با تقسيم تمدن نوين اسلامي به دو بخش ابزاري و بخش حقيقي راهبرد تمدن سازي نوين را تبیین کرده اند.

از منظر رهبر انقلاب اسلامي هر دو بخش مهم و در خور توجه است اما بخش متني و حقيقي همان سبک زندگي مثل مسئله خانواده ، سبک ازدواج ، نوع مسکن ، نوع لباس ، الگوي مصرف ، مسئله کسب و کار ، رفتار ما در محل کار ، رفتار ما در فعاليت سياسي ، رفتار ما با یک دوست ، رفتار ما با دشمن ... اين موارد چيزهايي است که متن زندگي ما را تشكيل مي دهد اما بخش ابزاري ، که شامل ارزشهايي است که امروز به عنوان پيشرفت کشور مطرح مي شود مانند علم ، اختراع ، صنعت ، سياست ، اقتصاد ، اقتدار سياسي و نظامي ، اعتبار بين المللي که علي رغم فشارها و تهديدهاي خارجي شاهد موفقيت هاي فراواني در کشور هستيم .

مقام معظم رهبري با تبیین اين نکته که آنچه در غرب به عنوان تمدن شناخته مي شود تنها جنبه ابزاري و سخت افزاري دارد که نتوانسته نيازهاي حقيقي از جمله سعادت ، امنيت و آرامش رواني ، هدفمندي زندگي را براي جامعه غرب به همراه بياورد. پس تمدن غرب نمي تواند تمدن مطلوب و آرمانی جامعه اسلامي باشد بلکه تمدن نوين اسلامي با بهره مندي از شيوه زندگي و نوع نگاه اسلامي و ديني به زندگي است که شکل خود را پيدا مي کند. [19]

انقلاب اسلامي ايران و ماهيت آن:

انقلاب برآيند خواست ها و آمال یک ملت براي رسيدن به جامعه اي مطلوب است. حال انقلابها ممکن است بسته به اهداف و توانايي هاي خود به انقلابهاي جهاني با گسترده اي نا محدود و يا انقلابهاي محدود و محصور در یک کشور يا جامعه معين طبقه بندي شوند. انقلابهاي بزرگ و نامحدود مخاطبين عام و جهاني داشته و رسالت فراملي براي خود قائلند. اين قبيل انقلابها از نظر تعداد محدودند اگر چه از نظر حيطه شمول ، نامحدود. چنين انقلابهاي زمينه ساز «تمدني» نوين مي گردند و براي قرن ها ملل و جوامع مختلف را بدنبال خود مي کشند. در حالیکه انقلابهاي محدود ، صرفا براي تغيير رژيمي خاص در یک جامعه معين رخ مي دهند و پس از مدتي روند طبيعي پيدا مي کنند. انقلاب اسلامي ايران بي ترديد از نوع انقلابهاي اول است و مي تواند با الهام از اصول و مباني غني اسلام ، مبلغ و مبشر تمدني نوين براي بشر قرن بيست و یکم باشد . اين انقلاب بر خلاف عقیده دانشمندان معاصر غربي ، تمدن غرب را با همه دستاوردهاي بي نظيرش به چالش طلبیده است و در حقيقت مي خواهد با کسب نقاط مثبت تمدن غرب ، خلاء و نواقص آن را با الهام

و اقتباس از مبانی دین اسلام، بر طرف ساخته و الگویی جدید و عبارتی «چارچوبی نو» برای زندگی بشر در عصر علم و تکنولوژی ارائه نماید. این انقلاب در واقع تداوم همان انقلاب الهی است که حضرت محمد (ص) در 1400 سال قبل برای جهانیان به ارمغان آورد.

انقلاب رخدادی ناگهانی و لحظه ای نادر است که با ظهور خود تحولی شگرف در مناسبات انسانی اجتماعی پدید می آورد و زمینه ورود جامعه را به مرحله ای تازه از کنش تاریخی فراهم می سازد، پس انقلاب «در حقیقت نقطه عطفی در تاریخ جامعه است که به صورت بارزی جامعه را به دو قسمت قبل و بعد از خود تقسیم می کند، بنابراین زمان وقوع جریانات جامعه از لحظه ناگهانی آن فراتر رفته و بازتاب دگرگونیهایی که به وسیله انقلاب بوجود می آید، غالباً به صورت غیر منتظره و عموماً بسیار عمیق تر از آنچه تصور می شود، در آینده دور ظهور می یابد. در واقع انقلاب نوعی عصیان جمعی ناگهانی و شدید است که قصد وازگونی قدرت، رژیم و یا دگرگونی وضعیت معینی را دارد، اما در حقیقت آغاز کنش تاریخی طولانی محسوب می گردد. به عبارت دیگر انقلاب در پی تجدید بنای محیط اجتماعی و انسانی کاملاً متفاوتی است و این دگرگونی حاصل نمی شود؛ مگر به واسطه تغییرات عمیق در وضع روانی و شعور قسمتی از جامعه و یا کل آن، که به دنبال آن تغییرات دیگری در روحیه و در سازمان اجتماعی جامعه نیز، ایجاد خواهد شد» [20]

استاد مطهری در خصوص عملکرد انقلاب می نویسد: [21]

«یک انقلاب چه می کند؟ جز این است که دید را نسبت به جهان عوض می کند هدف و برنامه و ایدئولوژی می دهد، افکار و معتقدات را دگرگون می سازد.»

انقلاب اسلامی تحول دیدها از اندیشه های غیر اسلامی به روحیه مسالمت آمیز اسلامی را با بحث گردید و اینکه با طرح این دکترین سعی در نهادینه نمودن اندیشه مسالمت آمیز خویش دارد، اگرچه برای اثبات این مسالمت جویی شرافتمندانه، بایستی از دیوارهای پندار و گرداب های تحریف که از زمان جنگ های صلیبی به پرخاشگری و تبلیغ خشونت در مسلمانان پرداخته اند، عبور نماید.

بنابر این انقلاب اسلامی ایران صرفاً یک رویداد سیاسی نیست که در بهمن 1357 وقوع یافته باشد بلکه آنچه در 22 بهمن روی داد نشانه و آغازگر راهی بود که داعیه ای بلند داشت و آرمان هایی متعالی را در سر می پروراند. گستره ی زمانی این انقلاب به یک روز و یک سال و حتی یک نسل ختم نمی شود و جغرافیای آن به مرزهای ترسیم شده برای ایران اسلامی محدود نمی گردد.

با نیم نگاهی به شعارها و گفتمان کلی انقلاب اسلامی و رهبر کبیر آن، حضرت امام خمینی(ره)، روشن می شود که افق بینش این انقلاب، تحولی «جهانی» و «دورانی» را مطالبه کرده و می کند. تحولی که تعالی نوع بشر را در مسیری که توحید و پیام وحی معین می کند، جست و جو می کند. در هنگامه ای که خودبستگی انسان، گمراهی جوامع بشری را به اوج رسانده بود، پیام توحیدی انقلاب اسلامی، چراغ راه مسیری شد که نویدبخش «احیای فطرت الهی درون انسان» است.

با چنین نگرشی، ایستایی انقلاب اسلامی، خود بزرگ ترین چالش برای اصل آن به شمار می آید و حرکت و پویایی آن، لازمه ی بقای آن است. اما به کدام سو و از کدام مسیر؟ فهم دقیق این پرسش و پاسخ صحیح به آن، یکی از مهم ترین بایسته های تداوم حرکت انقلاب اسلامی است.

رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه ای(مدظله العالی)، این مسیر را به مثابه ی یک فرآیند دانسته و می فرمایند: «فرآیند تحقق هدف های اسلامی، یک فرآیند طولانی و البته دشواری است. به طور نسبی انسان به آن اهداف نزدیک می شود، اما تحقق آن ها بسیار طولانی است.» [22]

از منظر معظم له این مسیر، فرآیندی پنج مرحله ای است که نهایتاً به شکل گیری تمدن بین المللی اسلامی می انجامد. در توضیح این فرآیند، ایشان می فرمایند: «ما یک انقلاب اسلامی داشتیم، بعد نظام اسلامی تشکیل دادیم، مرحله ی بعد تشکیل دولت اسلامی است، مرحله ی بعد تشکیل کشور اسلامی است، مرحله ی بعد تشکیل تمدن بین المللی اسلامی است.» [23]

انقلاب اسلامی در برابر تمدن غرب

هنگامی که انقلاب اسلامی ایران آغاز شد، فیلسوفی مثل میشل فوکو 1 - [] به زعم خود- گفت این اولین انقلاب پست-مدرن عالم است. او در انقلاب ایران چه دید؟ خوب او در انقلاب اسلامی چه دید که گفت این اولین انقلاب پست-مدرن است؟ مگر مشخصه ی بزرگ مدرنیته چیست؟

لفظ «گفتمان مدرن» را از چند سال پیش شنیده اید. اصلاً این گفتمان مدرن چیست؟ وقتی می گوییم فلسفه ی مدرن یا گفتمان مدرن، نظر به مبانی معرفتی و فلسفی آن داریم که اولین و جدی ترین مبانی آن، سکولاریسم است. پس دین از بقیه ی امور جدا می شود. دین در زندگی اجتماعی و اقتصاد، حرف اول را

پس از قرون وسطی، دیگر دین در زندگی غرب و مدرنیته، نقشی نداشته و به طریقی، از نظر آن‌ها سنت پایان یافته و دنیای مدرن شروع شده است. سنت مربوط به گذشته است. سنت به معنای عقب‌ماندگی است؛ به معنای سیاهی است. متعلق به پیش از مدرن است و کار آن تمام شده است. مربوط به دوره ای از تاریخ و در حاشیه‌ی تاریخ است و دیگر حیات ندارد. به همین دلیل هم بنای دنیای مدرن، بر مذهب نیست، بلکه بر قطع انسان از عالم قدس و عالم بالاست. در چنین وضعی، وقتی انقلاب اسلامی رخ می‌دهد و این انقلاب به نام خداست، تعبیر میشل فوکو این می‌شود که این اولین انقلاب پست‌مدرن عالم است و کتابی هم به نام «ایرانی‌ها چه رؤیایی در سر می‌پرورانند؟» منتشر می‌کند.

او در این کتاب می‌گوید ایرانی‌ها به ما یادآوری می‌کنند که قرن‌هاست معنویت در زندگی اجتماعی ما دخالت ندارد. ایرانی‌ها به ما یاد می‌دهند که باید در زندگی اجتماعی با معنویت کار داشته باشیم. به همین دلیل هم می‌گوید این انقلاب، اولین انقلاب پست‌مدرن عالم است؛ که البته پست مدرن هم نیست. نه مدرن است، نه پست مدرن. مدرن نیست چون سکولار نیست. چگونه می‌توانیم تناسبی بین انقلاب و مدرنیته برقرار کنیم؟ آیا انسان سکولار می‌تواند معتقد به عالم قدس باشد؟ و پست‌مدرن نیست چون در افق مدرنیته متولد نشده که بخواهد پست‌مدرن باشد.

پس انقلاب اسلامی چیست؟ انقلاب اسلامی، انقلابی فرامدرن است. از مدرنیته جلوتر و بالاتر است، تعبیری هم که امام داشتند این بود که می‌گفتند انقلاب ما انفجار نور بود.

بنابر این انقلاب اسلامی ایران با تبیین اندیشه تحول بر مبنای معنویت و اسلام و احیای دین در سطح جهان، توانسته ضمن به چالش کشیدن مکتب مادی گرای سرمایه داری لیبرال و ضد ارزش ساختن سلطه گری قدرت های جهانی، به دگرگون سازی معادلات سیاسی بین الملل مبادرت ورزد.

این رستاخیز فرهنگی که بر وحدت جهان اسلام و پی ریزی قطب جهانی دنیای اسلام تأکید می‌کند، توانسته پرچمداری مبارزه با تهاجم فرهنگی شرق و غرب را به عهده گیرد و با ارائه تصویر جدید از دین به عنوان مجموعه ای جامع از اعتقادات، ارزش ها و هنجارهای سامان یافته که قابلیت شکل دهی به ساختارهای سیاسی و اجتماعی و اقتصادی را دارد، به بازسازی نقش دین و رد تفکرات غیر دینی تمدن غربی بپردازد و با ارائه تصویری کارآمد از دین به عنوان پدیده ای معنوی، ملموس و پویا و محتوی اعتقادات، عبادات، معاملات و اخلاقیات و در تعامل با مقوله های حق، اقتدار و تکلیف توانسته نقش

آموزه ها و اعتقادات دینی را به عنوان منبع معرفتی و راهنمای زندگی فردی، اجتماعی و سیاسی به منصف ظهور رساند و توان دین را به عنوان پرچم معنوی مبارزه برای رفع استیلای بیگانگان فراروی بشریت قرار دهد و با شاخصه دین باوری و آرمان خواهی، دین را در مقام پدیده ای سیاسی و عنصری فرهنگی معرفی کند.

از سویی انقلاب اسلامی ایران نشان داد که دین می تواند عنصری تأثیرگذار بر نظام تصمیم گیری جهان قلمداد شود و جهان اسلام با تکیه بر باورها و هنجارهای بومی از توان و قدرتمندی لازم برای شکل دهی به ساختارهای اجتماعی و سیاسی برخوردار است. انقلاب اسلامی، این خودباوری را به ملت های مسلمان اعطا کرد که می توان با شناخت دقیق از فرهنگ اسلامی و باز تعریف آرمان هایی چون استقلال، آزادی، عزت و عدالت و با تکیه بر الگوی تفکر، آگاهی، تصمیم گیری و اطلاع رسانی، باب خلاقیت اسلامی را گشود. این انقلاب با اثبات توانایی دین برای حکومتداری و احیای نقش دین به عنوان عنصری تأثیرگذار بر تحولات جهانی، توانست به زنده کردن هویت اسلامی بر اساس پیوند دین و سیاست مبادرت کند. احیای هویت تمدن اسلامی و نقش آفرینی اندیشه اسلامی در عرصه هنجارسازی و گفتمان سازی، حکایت از آن دارد که انقلاب اسلامی توانسته نقش دین را در نظام تصمیم گیری منطقه ای و بین المللی به منصف ظهور رساند. این مهم مدیون بازسازی تمدنی در پرتوی انقلاب اسلامی است که بر شاخص هایی از قبیل پیوند دیانت و سیاست، نفی قشری گری و ظاهرگرایی، نفی فساد و فحشا، اقامه و بسط عدالت اجتماعی، حمایت از مستضعفان و مبارزه با ظلم و جور، حق گرایی و برقراری حکومت حق، نفی گرایش های اومانیستی و مادی گرایانه، نفی انگیزه ها و تعصبات قومی نژادی، تکیه بر قدرت معنوی، تقویت خودباوری، شناخت و آگاهی مسلمانان از ظرفیت های بومی، تبیین جهانشمولی و فراگیری اسلام در ابعاد زندگی فردی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، فراهم آوردن زمینه های عملی وحدت و همبستگی جهان اسلام و پرهیز از دامن زدن به اختلافات مذهبی، ایجاد زمینه های وحدت اندیشه ای و عملی بین پیروان فرقه ها و مذاهب مختلف اسلامی، تأکید بر نقاط اشتراک شیعه و سنی برای وسعت بخشیدن به دامنه وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام، تأکید بر نقش سازنده دین در سیاست و اثبات توانایی آن برای در دست گرفتن حکومت، نمایان شدن اهمیت انگیزشی اسلام برای حرکت بخشی به مبارزات انقلابی ملت های مسلمان، محوریت بخشیدن به روحیه اسلامی و انگیزه و هدف اسلام خواهی، اثبات باور قدرت دین و انگیزه های مذهبی در مبارزه و انقلاب، احیای جنبش بازگشت به خویشتن در جهان اسلام، احیای اسلام در صحنه زندگی بشری و جوامع انسانی و تبیین اسلام در نظریه پردازی و تعریف گفتمان غالب در میان نخبگان مسلمان، استوار است.

ارتباط تمدن اسلامی با انقلاب اسلامی

جنبش انقلابی ایران در راستای تغییر وضع موجود؛ که مبتنی بر پذیرش الگوهای فکری و فرهنگی غرب و تبدیل آن، به وضعیتی مطابق با خاستگاه فرهنگ و تمدن ایران اسلامی بود، به وقوع پیوست. از آنجا که هویت تاریخی و فرهنگی این تمدن بر پذیرش نقش دین در عرصه حیات اجتماعی دلالت داشت و این وجه اجتماعی دین، در گستره تمدن جدید غرب و در جریان نفوذ آن در بستر اجتماعی جامعه ایرانی مغفول مانده بود، لذا مهم ترین هدف انقلاب احیای دین و ارائه الگوی دین شناسانه از نظام اجتماعی بود.

از این رو جهت حرکت انقلاب به سمت یک جامعه دینی سوق داشت، یعنی در وضعیتی که کلیه تغییرات بزرگ اجتماعی دوران معاصر یا برکنار از سمت و سوی دینی بوده اند و یا حتی در جهت تضعیف و کنار گذاشتن دین از مناسبات انسانی اجتماعی، که این مقوله چهره ای متمایز از انقلاب ایران، ارائه می دهد، لذا تبیین جامعه شناختی این جنبش، نیازمند ارائه ساختار تحلیلی متناسب با درون مایه های فکری و ایدئولوژیکی آن می باشد، چرا که اساسا تحلیل پدیده انقلاب در حوزه جامعه شناسی، مطابق با تبیین الگوهای از انقلابات بزرگ اجتماعی عصر حاضر پایه گذاری شده است که این الگوها، عمدتاً یا براساس سنت های روشنفکری که منشاء تحولات اجتماعی و فرهنگی براساس مدل غربی بوده اند، گزینش یافته اند و یا شامل مدل مارکسیستی می باشند که بر تحول انقلابی مسلط بر عامل اقتصادی تاکید دارند.

لیکن ویژگی های خاص انقلاب ایران یعنی؛ خدامحوری، رهبری دینی و عنصر حرکت مردمی، است که در پیوند با یکدیگر، هویتی مستقل به این انقلاب بخشیده است. بنابراین ساختار تحلیلی این انقلاب، متفاوت از الگوهای رایج جامعه شناسی معاصر بوده، ناظر بر مبانی دین شناختی الگوی نظام اجتماعی می باشد، که در چارچوب جنبش احیای دینی قابل طرح است.

مقام معظم رهبری درباره تمدن نوین اسلامی و ارتباط آن با انقلاب اسلامی میفرمایند: «تمدن اسلامی یعنی آن فضایی که انسان در آن فضا از لحاظ معنوی و از لحاظ مادی می تواند رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد؛ زندگی خوبی داشته باشد، زندگی عزتمندی داشته باشد، انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی جهان طبیعت؛ تمدن اسلامی یعنی این؛ هدف نظام جمهوری اسلامی و آرمان نظام جمهوری اسلامی این است.»

از منظر معظم له مسیر تمدن نوین اسلامی، پنج مرحله ای است که نهایتاً به شکل گیری تمدن بین المللی اسلامی می انجامد. در توضیح این مراحل می فرمایند: «ما یک انقلاب اسلامی داشتیم، بعد نظام اسلامی تشکیل دادیم، مرحله ی بعد تشکیل دولت اسلامی است، مرحله ی بعد تشکیل کشور اسلامی است، مرحله ی بعد

مسیر تمدن سازی نوین اسلامی:

عبارت تمدن سازی نوین که توسط مقام معظم رهبری مطرح شده است در واقع همان احیاء تمدن اسلامی است که با پیروزی انقلاب اسلامی نگاه ها به آن معطوف گردیده است ، یعنی احیاء عزت و کرامت انسان مسلمان در کنار برخورداری از دستاوردهای علمی و تکنولوژیکی که می تواند نوید بخش ایجاد تمدنی نمونه باشد و تأکید مقام معظم رهبری بر عنصر پیشرفت همه جانبه به عنوان ماهیت واقعی تمدن نوین اسلامی در واقع به معنای تاکید بر عنصر حرکت و تعالی در همه عرصه ها و همه جنبه های زندگی مادی و معنوی می باشد.

[25]

بدین ترتیب هدف مشخص و معین حرکت انقلاب اسلامی، شکل گیری تمدن بین المللی اسلامی است و در میانه ی این راه گام های:

1. انقلاب اسلامی،

2. نظام و حکومت اسلامی،

3. دولت اسلامی

4. کشور و جامعه ی اسلامی

5. تمدن بین المللی اسلامی» قرار دارد.

مرحله ی اول را می توان بر پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن 1357 هجری خورشیدی و سقوط نظام ستم شاهی منطبق نمود. مرحله ی دوم یعنی نظام اسلامی را می توان با برپایی جمهوری اسلامی ایران از طریق همه پرسنی اصل نظام و نیز تصویب و همه پرسنی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران انطباق داد. چنان که حضرت امام(ره) در پیام خود به مناسبت 12 فروردین، روز جمهوری اسلامی، از این روز با تعبیر به یادماندنی و قابل تأمل «نخستین روز حکومت اسلامی» یاد می کنند. با حاکمیت امام امت و ولایت مطلقه ی امر، مرحله ی دوم این فرآیند تکمیل گشت و بدین ترتیب، آیه ی شریفه «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ»

يَخْرُجُهُمْ مِنْ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ» محقق گشت و ایران اسلامی از حاکمیت و ولایت طاغوت به سیطره ی ولایت ولی خدا بازگشت.

اما این ها کافی نبوده و نیست. این دو مرحله تمهیدی برای تحقق اهداف عالی این نهضت بود که نگاهی فرامکانی و فرازمانی دارد. آنچه می تواند اهداف فراایرانی انقلاب را تحقق بخشد، الگوسازی و الهام بخشی در ورای مرزهای جمهوری اسلامی ایران است که در دو گام «دولت اسلامی» و «جامعه ی اسلامی» بروز و ظهور می یابد.

مسیر ایجاد تمدن اسلامی از سوی انقلاب اسلامی

«دولت اسلامی» به معنای اسلامی شدن صرفاً قوه ی مجریه نیست، بلکه در اینجا دولت به مفهوم کلیت کارگزاران اجرایی، تفنیبی، نظارتی و قضایی و نیز رویه ها و مقررات حاکم بر حکومت است. روشن است که پس از گذشت 35 سال، علی رغم برپایی نظام اسلامی، هنوز نظامات اقتصادی، اداری و اجرایی کشور به معنا و مفهوم حقیقی کلمه «اسلامی» نشده اند. علاوه بر این ها، می توان گفت در شئون اجرایی دولت و کشور، مهم ترین چالش کارآمدی کشور، «کارآمدی اقتصادی» است. به این معنا که ستانده های نظام اقتصادی کشور منطبق و متناسب با داده های آن نیست. اینجاست که می توان فهم نمود چگونه است که برون دادهای سامانه ی مذکور با موازین و جهت گیری های کلی اقتصادی کشور غیرمتناسب است.

«جامعه ی اسلامی» نیز متناسب با تحول اجتماعی براساس هدف گذاری شکل گیری «حیات طیبه ی اسلامی» است؛ یعنی نوعی از زندگی فردی و اجتماعی بشر که در آن، سعادت دنیوی و اخروی او، در کنار یکدیگر تحقق یافته باشد. چنین جامعه ای اولاً به معنا و مفهوم حقیقی کلمه «اسلامی» است، ثانیاً الگوی «کارآمدی فرهنگی اجتماعی» نظام اسلامی در آن بروز و ظهور یافته است و نهایتاً کارآمدی فرهنگی و اجتماعی به حوزه ی «کارآمدی نظام سیاسی» تسری می یابد و زمینه برای الهام بخشی تام و اکمل جمهوری اسلامی ایران برای ایجاد تمدن بین المللی اسلامی مهیا خواهد شد.

رهبر معظم انقلاب در تبیین این موضوع می فرمایند: «اگر دولت به معنای واقعی کلمه اسلامی شد، آن گاه کشور به معنای واقعی کلمه اسلامی خواهد شد، عدالت مستقر خواهد شد، تبعیض از بین خواهد رفت، فقر به تدریج ریشه کن می شود، عزت حقیقی برای مردم به وجود می آید، جایگاهش در روابط بین الملل ارتقاء

پیدا می کند. این می شود کشور اسلامی.» [26]

معظم له در بیان دیگری، کشور اسلامی را چنین معرفی می‌کنند: «کشور اسلامی یعنی کشوری که اسلام حیات بخش، اسلام نشاط آور، اسلام تحرک آفرین، اسلام بدون کج اندیشی و تجر و انحراف، اسلام بدون التقاط، اسلام شجاعت بخش به انسان‌ها و اسلام هدایت کننده ی انسان‌ها به سوی علم و دانش بر آن حاکم است. اسلامی که با همان شکلی که در قرن اول اسلامی به آن عمل شد، توانست یک مجموعه ی پراکنده را به اوج تمدن تاریخی و جهانی برساند و تمدن و دانش او بر دنیا سیطره پیدا کند. سیطره و تسلط علمی به دنبال خود عزت سیاسی هم می‌آورد، رفاه اقتصادی هم می‌آورد، فضایل اخلاقی هم می‌آورد، اگر کشور به معنای واقعی کلمه اسلامی شود.» [27]

نتیجه گیری

انقلاب اسلامی ایران که در بهمن ماه سال 57 متولد شد، در عین داشتن اهداف سیاسی و اجتماعی، نگاه خاصی به تمدن و جهان بینی اسلامی داشت. این رویداد در بیداری مسلمانان جهان و نوزایی باورهای دینی نقش عمده ای ایفا کرد. هر چند تلاش زورمندان جهان، به ویژه در غرب، بر آن بوده است که همواره از انقلاب اسلامی ایران چهره ای ضد فرهنگی و متجاوز ترسیم نمایند، ولی رهبری فرزانه ی آن بر مفاهیم بکر و تازه ای که در روح انقلاب اسلامی موج می‌زند تکیه نموده و بر مشترکات آن با دنیا و اختصاصات منحصر به فرد آن، که در مکاتب گوناگون و جریان‌های فکری و نحله‌های مختلف دنیا موجود نیست، اصرار می‌ورزند به گونه ای که معتقد به پویایی و برجسته کردن و مقاومت و بیان نمودن و ترویج آن اختصاصات هستند. در عصری که می‌رفت عزت و شوکت اسلامی توسط استعمارگران و دشمنان اسلام پایمال گردد و اخلاق و ارزش‌های اسلامی به بوته ی فراموشی سپرده شود، انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره) به وقوع پیوست و فرهنگ و تمدن اصیل اسلامی را به ارمغان آورد و بارقه ی امیدی در دل میلیون‌ها مسلمان در گوشه و کنار دنیا زنده کرد و باعث تجدید حیات اسلام و زنده شدن مجد و عظمت دیرینه ی جهان اسلام گردید.

انقلاب اسلامی ایران با اعطای خودباوری فرهنگی به ملت‌های مسلمان و بهره‌گیری از فناوری‌های مدرن ارتباطی برای انتقال پیام نواندیشی دینی در جهان اسلام، توانست رویکرد تمدنی خود را به منصفانه ظهور رساند. همچنین از رهگذر احیای ارزش‌هایی چون عدالت محوری و عدالت گستری، توسعه و تعالی همه جانبه و درون‌زا، توسعه عدالت محور، کرامت انسانی و آزادی‌های مشروع، صلح طلبی، عزت نفس، استقلال‌گرایی، توسعه اخلاق و دین‌مداری، هنجار سازی، شکوفایی و بالندگی مجدد تمدن اسلامی توانست بلوک ایدئولوژیک

واحدی را تشکیل دهد که غرب را مجبور به دست کشیدن از ادعای جهانشمولی خود سازد.

افزون بر این، انقلاب اسلامی تقویت بنیادهای تمدن اسلامی را از رهگذر اهتمام به چهار سطح تحلیل در این تمدن، مدنظر قرار داد: نخست در سطح تحلیل فردی، رفتار مسالمت آمیز و نیکوی هر فرد با دیگران بر اساس راست گویی، رأفت، وفاداری، احسان و اخلاق شایسته را ارج نهاد. دوم، در سطح تحلیل اجتماعی، بر تعامل جوامع مسلمان بر اساس همکاری فرهنگی و بازرگانی و تحکیم روابط دوستی، مودت و اخوت تأکید کرد. سوم، در سطح تحلیل سیاسی، بر ضرورت تعامل دولت ها با ملت ها و اهتمام رهبران سیاسی به خواست های ملت های مسلمان پای فشرد و چهارم، در سطح تحلیل فرهنگی، بر تبادل اندیشه ای میان تمدن اسلامی و دیگر تمدن ها تأکید ورزید.

بر این اساس، انقلاب اسلامی ایران با تکیه بر ترویج فرهنگ و تفکر استقلالی، توانست نوعی خودباوری فرهنگی و استقلال اندیشه ای را برای مسلمانان به ارمغان آورد و با از بین بردن خودباختگی در حوزه فکر و اندیشه، به بازسازی تمدن اسلامی بپردازد تا بدین ترتیب کشورهای اسلامی در عین اهتمام به ایجاد هویت مستقل، به تقویت توان تعاملی و تبادللی جهان اسلام مبادرت ورزند و ضمن تکیه بر ارزش های بومی و معنوی، دگرگونی سازنده در بینش و نگرش مسلمانان، تکیه بر فرهنگ خودی و باورهای دینی و عقیدتی، به استقلال تفکر نخبگان فکری، فرهنگی و اندیشه ای و ارتقای فعالیت های فرهنگی برای افزایش آگاهی و شناخت و معرفت عمومی اهتمام کنند.

علاوه بر این، انقلاب اسلامی با تشویق بهره گیری از فناوری های جدید ارتباطی و منابع نوین اطلاعاتی و رسانه ای، توانست به پیام رسانی بلیغ بر اساس بازسازی تمدن اسلامی، تبیین اصول دینی و ارزشی و ارتقای آگاهی های دینی و سیاسی جهان اسلام مبادرت ورزد و با تقویت مبانی حوزه استدلال، تولید فکر و اندیشه و تشویق رابطه همه جانبه جوامع مسلمان با یکدیگر، مشوق اصلی بازسازی تمدن اسلامی بر اساس مفهوم سازی و هنجارسازی بومی با تکیه بر ظرفیت های درونی و استفاده از الگوهای دینی و بومی جوامع مسلمان قلمداد شود.

در پایان میتوان گفت طلوعه این تمدن نوین اسلامی همان تداوم و استمرار انقلاب اسلامی و برپائی و استقرار نظام جمهوری اسلامی است که توانسته دو بعد اصلی تمدن یعنی نرم افزاری و سبک زندگی و بعد سخت افزاری و مظاهر توسعه و پیشرفت را در کنار هم دیگر تعریف کند و برپایی تمدن نوین اسلامی را به بشریت و جوامع اسلامی بدهد.

منابع:

1. علي اکبر ولايتي، فرهنگ و تمدن اسلامي، نشر معارف قم، چاپ سوم 1384، ص-234
2. بيانات مقام معظم رهبري در دیدار با جوانان خراسان شمالي(23/7/1391)
3. (بيانات امام خامنه اي، 8 شهریور 83)
4. (محمد معین، فرهنگ معین، ج 1، ص 1139)
5. (آلن لیرو، فرهنگ علوم اجتماعي، ترجمه باقر ساروخاني، چاپ دوم، 1370، ص 47)
6. (فرهنگ معین، محمد معین، تهران، امیرکبیر، 1375، ج 10، ج 1، ص 1139.2)
7. (لغت نامه ی دهخدا، علی اکبر دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، 1373، ج 4، ج اول از دوره ی جدید، ص 609 – 611)
8. (دانشگاه، جامعه و فرهنگ اسلامی، ص 13)
9. (علل انحطاط تمدن ها از دیدگاه قرآن، احمد علی قانع غرآبادی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، 1371، ج 1، صص 25 – 30.)
10. (دانشگاه جامعه و فرهنگ اسلامی، ص 14.)
11. (سامان یافتگی و نظام مند بودن تمدن و فرهنگ شرطي است که عنوان کرده اند. سوروکین، نظریه های جامعه شناسي و فلسفه نوین تاریخ، ترجمه اسدا □ نوروزي، ص 255)
12. (توین بي، فلسفه نوین تاریخ، ترجمه بهاءالدین بازارگاد، ص 37)

13. (علي اصغر حليي، تاريخ تمدن و اسلام، ص 13 و 26)

14. بيانات در دیدار رئیس و اعصاب مجلس خبرگان رهبري ۱۴/۰۶/۱۳۹۲

15. بيانات در اجلاس جهاني علما و بيداري اسلامي ۹/۲/۹۲

16. در دیدار با مردم شاهرود ۲۰/۰۸/۱۳۸۵

17. در دیدار با مردم شاهرود ۲۰/۰۸/۱۳۸۵

18. در اجتماع نیروهای شرکت کننده در مانور عظيم طريق القدس ۰۳/۰۲/۱۳۷۶

19. بيانات مقام معظم رهبري در دیدار با جوانان خراسان شمالي(23/7/1391).

20. ژرژبوردو، ليبراليسم، ترجمه عبدالوهاب احمدي، ص 27.

21. مجموعه آثار 14 صفحه 220

22. (بيانات امام خامنه اي، 21 آذر 80)

23. (بيانات امام خامنه اي، 8 شهريور 83)

24. بيانات امام خامنه اي، 8 شهريور 83)

25. بيانات مقام معظم رهبري در دیدار با جوانان خراسان شمالي(23/7/1391)پا يگاه اطلاع رساني دفتر

حفظ و نشر آثار حضرت آيت الله العظمي سيدعلي خامنه اي(مدظله العالي)

26. (بيانات امام خامنه اي، 12 آذر 79)

27. (همان، 28 مرداد 84)

[1] کارشناس ارشد روابط بین الملل دانشگاه مالک اشتر تهران

[2] دانشجوی کارشناسی مترجمی زبان عربی دانشگاه علامه طباطبائی